

Vrijzinnig Zierikzee 13 oktober 2019

Wat is liefhebben? – Deuteronomium 10,18-19 en Johannes 15,10-13

Toespraak Franck Ploum

1.

De Deense publieke omroep heeft een tijd geleden een filmpje laten maken ten behoeve van een campagne waarin ze willen laten zien dat ze er voor iedereen zijn en dat ze mensen met elkaar willen verbinden. Het werd een soort experiment, u ziet er een foto van op de voorkant van uw boekje. U ziet op het beeld mensen in hokjes staan, hokjes die gemarkeerd worden door witte lijnen op de vloer. In de hokjes stonden mensen die vanuit de gangbare indeling bij elkaar zouden moeten horen. De voetbalfans van 1 club, de verpleegkundigen, de studenten, de rechtsradicalen, de vluchtelingen, leden van een motorclub, en ga zo maar door.

Vervolgens werden er nieuwe groepen gemaakt op basis van vragen die gesteld werden: wie werd er gepest op school? Wie onder jullie waren de pestkoppen? Wie heeft er een kind verloren? Wie is er op dit moment ernstig ziek? Wie is biseksueel? Wie durft er niet uit de kast te komen?

U kunt zich voorstellen wat er gebeurt. De rechtsradicaal staat ineens naast een moslima met hoofddoek omdat ze beiden vechten tegen kanker. De intimiderende motorrijder geeft een hand aan een oude dame omdat ze beiden een kind verloren.

Liefhebben in bijbelse zin is zoeken naar verbinding. Waar liggen de raakvlakken, wat maakt jou een mens als ik, waarin kunnen we elkaar herkennen?

2.

Heb lief de vreemdeling. Dat is een oproep die we in het bijbels verhaal nogal eens tegen komen. Maar is dat niet wat veel gevraagd, dat wij mensen die we niet kennen, sterker nog: die uit andere landen en culturen hier neerstrijken, dat wij die liefhebben? Dat gaat wat worden als die 3,5 miljoen uit Turkije straks deze kant op komen. (Wat een schande is dat, wat daar nu gebeurt. En dat allemaal in gang gezet door meneer Trump die van zichzelf vond dat hij de beste kandidaat was voor de nobelprijs voor de vrede. Of Europa nog iets van een waardengemeenschap is zal de komende tijd weer moeten blijken, in hun reageren op wat er langs de grenzen van Fort Europa aan het gebeuren is.)

Vreemdelingschap wordt echter in het bijbelse verhaal niet voor niets voortdurend aan de orde gesteld. Vreemdeling zijn is namelijk dagelijkse realiteit. We moeten ons een samenleving en leefwereld voorstellen waarin mensen leven van kleinschalige landbouw, ruilhandel. Een samenleving waarin velen een nomadisch bestaan leiden, dat wil zeggen rondtrekken, steeds op zoek naar een stukje vruchtbaar land dat vrij is en bewerkt kan worden. Natuurlijk zijn er ook steden, maar de overgrote meerderheid woont in de rurale gebieden. Vreemdeling zijn is dagelijkse realiteit en ben je steeds opnieuw nadat je weggetrokken bent op zoek naar vruchtbaar land. Het is niet vreemd dat een samenleving die voortdurend bestaat uit wisselende samenstelling, vraagt om regels die iets zeggen over de omgang met elkaar. Dus ook hoe om te gaan met de vreemdeling.

Gij zult liefhebben de vreemdeling
want zelf zijn jullie vreemdeling geweest
in het land Egypte

(Deuteronomium 10,19)

De kern, of het uitgangspunt, bij alle regelgeving over de omgang met de vreemdeling is gegeven door de ervaring van de uittocht. De uittocht is het kernverhaal waar alle andere verhalen omheen draaien en geschreven zijn. De eigen ervaring van onvrijheid, vreemdelingschap, tot en met slavernij aan toe, zit in het DNA van het volk. Die ervaring en alles wat daarmee verbonden is vormt de leidraad voor alle bijbelse uitspraken over de omgang met de vreemdeling: zorg goed voor hen, ze dienen gelijk behandeld te worden als de eigen inwoners, je dient hen te beschermen, voor hen op te komen, want zelf zijn jullie vreemdeling geweest in het land Egypte. Vergelijk het

met de gedeelde ervaringen van de Deense mensen in het filmpje: wat delen wij gemeenschappelijk en kunnen we van daaruit proberen met elkaar in gesprek te raken over jou en mijn leven, onze dromen en idealen.

3.

Het boek Deuteronomium heeft het echter niet alleen over gewone omgang, maar heeft het zelfs over liefhebben. Dat is nog al wat. Nu roept het woord 'liefhebben' bij ons meestal een wat ander beeld op dan in de tijd van het bijbels verhaal. Liefhebben doe je je partner, je vriend of vriendin. Je kinderen heb je lief. Misschien je vader of je moeder, afhankelijk van de wijze waarop je bent opgegroeid en of ze erin geslaagd zijn je een veilig thuis te bieden.

Liefhebben is bij ons ook meestal verbonden met intimiteit. Daarmee bedoel ik niet per definitie seksualiteit of erotiek dat ook, maar vooral een intieme omgang met elkaar, dat je het fijn vindt om in elkaar nabijheid te zijn, elkaar aan te raken, een knuffel te geven, een zoen, of gewoon een avond met elkaar doorbrengt en spreekt over wat je van belang vindt in het leven. En soms ook gewoon er zijn met de ander zonder dat er veel gezegd hoeft, maar voelen, dat het goed is bij elkaar te zijn.

Dat alles is echter niet aan de orde in het bijbels verhaal. Op de eerste plaats bestonden allerlei concepten van relatie en huwelijk zoals wij die kennen helemaal nog niet. Een huwelijk werd bepaald door economische belangen en familie belangen. Er was sprake van vrouwen en bijvrouwen. Slavinnen waarmee de mannelijk eigenaar naar bed ging en die ook bij onvruchtbaarheid van de vrouw gebruikt werden als draagmoeder. Verhalen in de bijbel genoeg over deze gang van zaken.

Kortom, we moeten liefhebben hier niet verstaan als omarmen, knuffelen. Nee we worden gevraagd de vreemdeling lief te hebben zoals God hen liefheeft:

'De Ene die de vreemdeling liefheeft,
die hem brood en kleding geeft.'

Deuteronomium 10,18

Liefhebben is dus zorg dragen voor. Is zorgen dat iemand een fatsoenlijk leven kan leiden en geen gebrek leidt aan het noodzakelijke levensonderhoud. Die omgang met de vreemdeling is in het bijbelse verhaal richtinggevend en die omgang is maatgevend. Meer dan dertig keer wordt in de bijbel de morele stand van het volk afgemeten aan haar omgang met de vreemdeling. Behalve over verbinding gaat het bijbelse begrip liefhebben dus ook over solidariteit. Liefhebben is solidair zijn.

4.

In het stukje tekst dat we hoorden uit Johannes is ook sprake van liefhebben. Het is een klein stukje uit de afscheidsrede van Jezus. Nou ja, van Jezus, zo heeft Johannes het gecomponeerd.

Johannes heeft grote aandacht voor het afscheid van Jezus. Vanaf hoofdstuk 13 tot in hoofdstuk 18, wanneer Jezus daadwerkelijk voor het gerecht wordt geleid, gaat het over de tijd dat Jezus er niet meer is. Opvallend is dat al deze hoofdstukken van Johannes zich afspelen in de nacht. Hoewel Johannes best scheutig is met tijdsaanduidingen in zijn evangelie, moeten we hier constateren dat hij in het 13e hoofdstuk, vers 30 aangeeft dat de nacht valt. En pas in hoofdstuk 18, vers 28 wanneer Jezus wordt overgebracht naar de Romeinse overheerser, is er sprake van 'Vroeg in de morgen'. Een afscheidsrede van Jezus, vijf hoofdstukken lang, in de nacht.

Het is van belang ons te blijven realiseren dat we bij die lange afscheidsrede van Jezus te maken hebben met woorden van Johannes aan zijn eigen diaspora gemeente tegen het einde van de eerste en begin van de tweede eeuw. Door Jezus deze woorden te laten uitspreken maakt hij ze fundamenteel en gezagsvol. Fundamentele woorden van Johannes die we kunnen plaatsen tegen de achtergrond van een verwoest Jeruzalem en verwoestte tempel en tegen de achtergrond van de nacht van de Romeinse onderdrukking die tot in de dagen van Johannes voortduurt. De tijd van Johannes is de tijd zonder Messias en hoe overleefd de messiaanse beweging te midden van de romeinse nacht? Dat is de vraag die de evangelist bezighoudt. De messiaanse beweging moet in het reine komen met de historische feiten, dat het einde der tijden niet aanbrak, dat Rome alles heeft vernietigd wat heilig was en dat de Messias aan het martelkruis gedood is. En hoe nu verder?

Voor Johannes is het antwoord op deze vraag te vinden in gedeelde idealen. Niet ieder een eigen weg gaan met in gedachtenis wat ooit was maar wat helaas voorbij ging, maar vasthouden aan de woorden die hen samenbracht.

Blijvende verbondenheid, "solidariteit met de Messias geschiedt in het bewaren van de woorden van de Thora" (Egbert Rooze - De Messias en de macht van Rome). Bevrijdende Thora woorden van een God die afdalt en hoort en ziet, van een volk dat vertrekt uit slavernij, van mensen die opstaan en wegtrekken uit onvruchtbaar land, van God die in woeste ledigheid roept: Licht! En het werd licht. In het in de nacht vasthouden aan dat ingrijpende woord, in het onderhouden en in praktijk brengen van dat ingrijpende woord is de verbondenheid, de gemene deler, de onderlinge liefde te vinden, niet alleen met elkaar maar daarin juist ook de blijvende verbondenheid met de Messias, ook al is hij niet meer in hun midden.

5.

Met nadruk roept Jezus in het Johannesevangelie zijn leerlingen op om elkaar lief te hebben. Het stukje tekst dat we hoorden maakt dus deel uit van de grote afscheidsrede van Jezus. Hij poogt een beeld te schetsen van de groep die hij zijn leerlingen noemt, nadat hij gestorven is. Een groep volgelingen dus zonder leermeester. Wat is in deze situatie het belangrijkste?: Dat zij elkaar liefhebben! En dan dus liefhebben in de bijbelse zin: dat zij verbonden blijven met elkaar. De weg om dat te doen is de liefde voor elkaar.

Het is echter een verraderlijk stukje en voor je het weet wordt Jezus hier een soort moraalridder die zijn leerlingen waarschuwt om vooral de geboden te onderhouden en als ze dat doen dan zal ook hij ze vanuit de hoge hemel lief blijven hebben. Een soort ruilhandel. Jij bent lief voor mij en dan ben ik lief voor jou. Ben jij niet lief voor mij, dan ik ook niet voor jou. Maar dat staat er niet: 'Als je mijn geboden bewaart zullen jullie één blijven met mijn liefde: Niet Jezus is degene die mensen wel of niet verbindt aan zijn liefde. Nee, de geboden doen dat: wanneer jij Thora leeft, goed doet, recht bevordert, vrede brengt en liefhebt je naaste die een mens is als jij, dan zul je ervaren dat die geesteskracht van Jezus niet weggaat al is hij er fysiek niet meer. Verwijder je jezelf van een leven volgens de Thora, dan raak je ook los van die geestkracht die Jezus voortdreef. Dat was immers een geestkracht die voortkwam uit een Thora geleefd leven. Daar hoorden die woorden bij van liefde tot de naaste en de vreemdeling, dat wil dus zeggen, woorden van verbinding, van solidariteit.

6.

Dat wij elkaar liefhebben en liefhebben de vreemdeling. 'Grotere liefde dan je inzetten met lijf-en-ziel, bestaat er niet. Gangbare vertalingen schrijven 'je leven geven'. Ook weer zo'n woordenvalkuil. Wij denken dan meteen aan doodgaan. En dan voorspelt Jezus hier weer zijn dood. Maar er staat letterlijk 'lijf-en-ziel' en dat betekent veel meer: alles geven, je 100% inzetten. Niets achterwege laten van wat in je mogelijkheden ligt.

Het bijbelse liefhebben is dus een hele opgave. Waarvan het belangrijkste, dat we ons blijven voeden en verbinden met die oude richtinggevende en ingrijpende woorden van solidariteit en verbinding. Wanneer je dat doet groeit de liefde en zal zijn geestkracht de onze zijn. Blijvende verbinding, grenzeloos.

Zeg amen dat het zo moge zijn.